

Historikeren som nasjonsbygger

Kjell-Olav Masdalen

I Norge og Norden regner en ofte nasjonalromantikken som innleiinga til nasjonsbyggingsprosessen, ikke minst målbåret av historikere, sagaoversettere, kunstnere, diktere, komponister og arkitekter. Men det er ikke vanskelig å peke på elementer som viser at denne prosessen var i gang allerede i andre halvdel av 1700-tallet, ikke minst i det norske miljøet i København. Johan Nordahl Brun (1745–1816) skreiv om den norske odelsbonden og om folkets nasjonalånd. Enevold De Falsen (1755–1808) karakteriserte «Norges National-aand» som «Kjækhed, Kjærlighed og trofast Karakter».¹ Vi ser det også i historieskrivinga, der Gerhard Schøning i sitt hovedverk *Norges Riiges Historie* skildret de egenskaper som opp gjennom historia har kjennetegna nordmennene. De var dristige og sribare, modige og frihetselskende mennesker som elska sitt fedreland.² Denne perioden går under betegnelsen patriotismen – kanskje vi også kan bruke begrepet kraftpatriotisme.

Spørsmålet mitt blir om vi også kan finne spor av nasjonalisme lenger tilbake i norsk og nordisk historie, eller om vi heller må snakke om en elitesnasjonalisme som tok sikte på å sikre herskerens rett til å herske og undersåttenes plikt til å adlyde, ja død om så var nødvendig. Og hva var historikerens rolle når herskerne krevde sin rett, identitet skulle bygges, hegemoni skulle vinnes eller «sannheten» skulle fram?

1 Lunden 1992: 68f, 74f, og 82f.

2 Schøning 1771: Fortalen a3, 2f, 18, 122. Jf. Masdalen 2014: 178ff.

Nasjonalstatene vokste fram i etterkant av den franske revolusjon. Det blir da vanskelig å bruke begrepa nasjonalisme og nasjonsbygging om den identitetsbygginga som allikevel fant sted i middelalderen og i nyere tid fram til slutten av 1700-tallet. Begrepet som kan brukes, er *protonasjonalisme*. Eric Hobsbawm oppfatta protonasjonalisme som et tankegods forbeholdt en mindre elite, dvs. aristokratiet. Anthony D. Smith meinte at vår tids nasjoner har sine røtter i etniske samfunn, som han definerte som «named human populations with shared ancestry myths, histories and cultures, having an association with a specific territory and a sense of solidarity».³

I denne artikkelen skal jeg forsøke å utdype historikerens rolle som nasjonsbygger fra middelalderen og fram til vår tid ved hjelp av følgende tema:

- eksempler på protonasjonalisme i høgmiddelalderen
- norsk renessanse, patriotisme og identitetsbygging
- kampen om hegemoniet i Norden – gøtisme og kraftpatriotisme
- nasjonalromantikk, nasjonsbygging, men også *ad fontes*⁴

Eksempler på protonasjonalisme i høgmiddelalderen

De nordiske statsdannelsene begynte å vokse fram i vikingtida og fant sin form i høgmiddelalderen. Statsbygginga tok tidligst til i Danmark, og landet var gjennom heile middelalderen den mektigste staten i Norden. Danmark var i ferd med å etablere havområda fra Nordsjøen til Baltikum som et *Mare Danicum*. På 1000-tallet greide imidlertid de vestnorske kongene å utvide sitt maktområde til også å omfatte Øst-Norge, og grensa mot Danmark blei etter hvert satt ved Elva (Götaelv). Først på begynnelsen av 1200-tallet, ved de danske nederlaga ved Kungslena i 1208 og Gestilren i 1210, blei det etablert ei fastere grense mellom Danmark og Sverige. Rammene var dermed lagt for de tre nordiske statene Danmark, Norge og Sverige. Men hvem som skulle inneha hegemoniet i Norden, var lenge et åpent spørsmål.

3 Hobsbawm 1990: 73f og Smith 1986: 32, gjengitt etter Hervig 2008: 10.

4 *Ad fontes*, dvs. til kildene.

I et makropolitisk perspektiv var det dette de internordiske relasjoner handla om heilt fram til vår tid. Historia var et viktig ideologisk redskap i denne kampen, og historikerne var de som fikk i oppgave å finslipe redskapa når nasjonene skulle bygges og grensene dras.

For å vise eksempler på protonasjonalisme i høgmiddelalderen, kan vi gå til to av periodens fremste historikere: Snorre Sturlason (1178/79–1241) og Saxo Grammaticus (ca. 1150–ca. 1220). Men først et eksempel fra en ukjent historiker, han som en gang i 1220-åra skreiv *Fagrskinna*: Han forteller at Erikssønnene i 960 kom med en stor hær fra Danmark for å ta opp kampen med onkelen, Håkon den gode. Da Håkons menn så at danehæren var mye større enn den hæren Håkon mønstra, sa de at «de heller ville falle tvers over hverandre enn å flykte for danene». Da sa kong Håkon: «Det er vel talt. Ta nu hver sine våben. Det skal ikke gjøre noe hvor mange daner det enn er mot én nordmann».⁵

Fagrskinna er trulig skrevet av en islending på oppdrag fra Håkon Håkonsson. Den bærer mer preg av å være ei rikshistorie enn en personlig kongesaga. Det kan peke mot at verket har inngått i et «program» for kongens riksbygging. Men denne forfatteren blir også karakterisert som en for sin tid «selvstendig, nøktern og kritisk historiker»,⁶ slik vi er vant til å beskrive mange av de islandske historieskriverne, ikke minst Snorre Sturlason.

I opptakten til slaget ved Svolder ca. 1000 lot Snorre Olav Tryggvason stå i løftinga på Ormen Lange, mens han speida mot fiendenes flåtehærer som grupperte seg før slaget. Kongen spurte da om hvem som var høvding for hæren som lå beint imot dem. Da han fikk vite at det var Svein Tjugeskjegg med danehæren, sa han: «De blautingene er jeg ikke redd for, det er ikke noe mot i danene». Men hvilken høvding var det som fulgte merket der ute på høgre hånd? De svarte at de var kong Olav med sveahæren. Da sa kongen: «Det var bedre for svearne om de satt hjemme og slikket blotbolle sine, enn at de går her mot Ormen under våpnene til dere». Kongen spurte om hvem som eide de store skipene som lå til babord for danene. Da han fikk vite at det var Eirik Håkonsson jarl, sa kongen: «Han synes vel

5 Schreiner 1926: 43.

6 Magerøy 2009.

at han har god grunn til å møte oss, og der kan vi vente oss en kvass strid. De er nordmenn som oss».⁷

Disse to tekstene, skrevet i 1220-åra, var nok ikke først og fremst meint som ei skildring av nordmenns oppfatning av danene på slutten av 900-tallet og omkring år 1000, men skulle mer tjene samtidas behov for å mobilisere mot det som blei oppfatta som en reell trussel, nemlig den danske Valdemarættas ambisjoner fra slutten av 1100-tallet om å gjenvinne overherredømmet i Norge.⁸ Også på 1200-tallet var det grunn til å si ifra om hvilke «blautinger» danene var hvis de prøvde seg på nordmenn og konger av Hårfagreætta.

Snorres kongesagaer var et viktig virkemiddel i Hårfagreættas riksbygging. Dette eksemplet på protonasjonalisme, eller elitenasjonalisme, gjorde seg først og fremst gjeldende i samfunnets øverste sjikt. Eirik Håkons-son Ladejarl hadde god grunn til å møte kong Olav igjen. Vi husker alle fortellinga om trelen Kark som skar hodet av Eiriks far, Håkon jarl, i en grisebinge i Gauldal. Kark brakte jarlens hode til kong Olav og mista sjøl hodet.⁹ Det budskapet kongen (Snorre) ga gjennom denne fortellinga, var naturligvis at en trell ikke skulle forgripe seg på en jarl. Kongen anerkjente ladejarlenes plass i norsk historie, ladejarlene var jevnbyrdige i kampen om retten til å herske over Norge, men Hårfagreætta hadde forrang.

Det danske motstykket til Snorre og *Heimskringla* er Saxo og *Gesta Danorum* (*Danenes bedrifter*). I innleiinga til *Gesta Danorum* gir Saxo sjøl en begrunnelse for hvorfor han skreiv Danmarks historie:

Eftersom andre nationer plejer at bryste sig af deres store bedrifter og fryde sig ved mindet om deres forfædre, kunne den danske ærkebiskop Absalon, der altid selv glødede af iver efter at forherlige vores fædreland, ikke bære tanken om at dette land skulle snydes for den form for berømmelse og eftermæle.¹⁰

Saxo Grammaticus var trulig skriver i erkebiskop Absalons (1128–1201) tjeneste. Etter at Knud VI Valdemarsson i 1182 blei konge som seksåring,

7 Snorre 1964: 202.

8 Jf. Krag 1990: 185ff.

9 Snorre 1964: 164f.

10 Saxo 2000: 13.

var det Absalon som i realiteten styrte Danmark. Verket blei sannsynligvis skrevet på oppfordring fra erkebiskopen, som ønska å understreke Danmarks og den danske kirkas uavhengighet av den tyske keiser.

I Saxos originaltekst på latin brukes begrepet «naciones» om det geografiske området danskene bodde i og herska over på 1200-tallet.¹¹ Den første oversettelsen av Saxo til dansk, skrevet av Anders Sørensen Vedel og trykt i København i 1575, bruker begrepa «Lande oc Riger».¹² I Winkel Horns oversettelse fra 1896–98 brukes begrepet «Folkefærd».¹³ I praktutgava til Peter Zeeland fra 2000, oversettes «naciones» med «nationer», slik som vist i eksemplet over. Et seinere eksempel på bruken av begrepet «nasjon» kan en finne i Kristian IVs oppnevning av Claus Christoffersen Lyschander til kongelig historiograf i 1616. Da fikk Lyschander i oppdrag «at skrive de danske Historier og Kongernes Bedrifter, saa at Kongen ligesaa vel som andre Nationer kan have ordentlige Historier og Krøniker».¹⁴ Av den konteksten begrepa «naciones», «nationer», «Lande oc Riger» og «Folkefærd» brukes i, ser det ut til at de definerer det området som Danmark omfatta og danskene budde i på de aktuelle tidspunkta.

Historikerne har lenge oppfatta disse og tilsvarende eksempler som uttrykk for nasjonale holdninger, i alle fall innenfor eliten, og at saga- og krønikeskrivere som Snorre og Saxo bidro til å fremme slike holdninger. I dag er nok synet på dette mer nyansert. Kåre Lunden meiner likevel at en kan «tale om ei nasjonalkjensle og førestillingar om ein særleg nasjonalkarakter». Han viser blant anna til Olav Tryggvasons karakteristikker av sine motstandere før slaget ved Svolder, og til det Snorre forteller om forholda under den danske kong Svein Alfivason: «Då hadde danske menn reint overtaket i Norge, og landsens folk lika dette ille».¹⁵ Sverre Bagge skriver at «This story [om Olav Tryggvason] shows clear awareness of the existence of the Norwegian people as opposed to the Danish and Swedish people and a pride in belonging to the former, thus indicating that 'Norway' was not solely an artificial creation».¹⁶ Men ifølge Bagge tilfredsstillar ikke

11 Holder 1886: Fortalen.

12 Vedel 1575: Fortalen.

13 Winkel Horn 1907: Fortalen.

14 KB 1616: 72.

15 Lunden 1993: 102f, jfr. Bagge 1995: 6.

16 Bagge 1995: 6.

dette (og tilsvarende) eksempler kriteriene for en moderne definisjon av nasjonalisme. Tvert om, hevder Bagge, «it is directly opposed to this idea, containing no objection to the fact that the ‘good and brave Norwegians’ [Ladejarlen og hans menn] were actually fighting their own king and country». Bagge meiner at slike utsagn og holdninger i noen sammenhenger kan uttrykke nasjonale følelser. Men de kan lettere forklares ved en mer generell holdning, som er svært tydelig i sagalitteraturen, nemlig ideen om personlig lojalitet.¹⁷

Norsk renessanse – patriotisme og identitetsbygging

Renessansen og humanismen fra 1300- til 1600-tallet omdanna middelalderens skolastikk, der tenkinga i hovedsak tok utgangspunkt i et gudgitt og fasttømra verdensbilde basert på Bibelen, kirkefedrene og Aristoteles, til en søken etter en ny virkelighetsforståelse, der menneskets historie og opphav, og de kulturelle og naturgitte betingelser det levde under, blei satt i sentrum. Men endringa av menneskets forståelse av seg sjøl og sine omgivelser skjedde ikke med et trylleslag. Perioden er full av ideologiske og forståelsesmessige motsetninger, der gammel overtru, mystisisme og Bibelens autoritet brytes mot ny erkjennelse basert på logisk tenking, metodisk forskning og empirisme, ikke bare mellom representanter for ulike standpunkt, men i det enkelte mennesket. Nettopp dette gjør denne epoken så enestående spennende.

Legender, historiefortelling og historieskriving har alltid vært viktig for sjølførståelse, samhold og relasjoner innafor stammer, folkegrupper og nasjoner. I historiefortellinga om menneskets mytiske opphav ligger kjerna til menneskets identitet, sjølve bindemiddelet som forteller oss at vi hører sammen, og er avhengige av hverandre. Derfor finnes det historiefortellere i alle kulturer. Men historia har også til alle tider blitt brukt og misbrukt av herskerne som et styringsredskap for å holde mennesker, stammer og nasjoner under kontroll. Så også i humanismens og reformasjonens brytningstid.

17 Bagge 1995: 7.

1500-tallet er et bemerkelsesverdig århundre i norsk historie, prega av fornya interesse for de gammelnorske kongesagaene. Utgangspunktet for denne interessen synes i hovedsak å ha hatt en rein praktisk begrunnelse, nemlig nødvendigheten av i rettsforvaltinga å kunne lese og tolke de gammelnorske lover og retterbøter i en periode da det gammelnorske språket var gått ut av bruk og dansk hadde overtatt. Derfor var det også først og fremst lagmennene som kunne lese gammelnorsk. Men de nøyde seg ikke med å lese de gammelnorske lovtekstene, de fatta også interesse for sagalitteraturen. Og de nøyde seg ikke med å dyrke denne interessen for seg sjøl i sine lesekammer. I en skjellsettende periode i norsk historie, da den norske statsdannelsen var i ferd med å gå i oppløsning, da Norge blei «et Ledemod af Danmarks Rige», greip de tak i de gammelnorske kongesagaene, dels tilskynda av framstående representanter for statsmakta, og oversatte dem til dansk, et skriftspråk som var forståelig i heile Norden.

De norske lagmennene Jon Simonsson (1512–1575), Mattis Størsson (ca. 1500–1569) og Laurents Hanssøn (ca. 1500–etter 1551) var de første som greip tak i den gammelnorske sagalitteraturen og oversatte deler av den til dansk. Alle tre synes å ha foretatt sine sagaoversettelser på oppfordring eller oppdrag fra personer som sto de danske sentralmyndighetene nær. De såkalte *Christiern Pedersens ekserpter*, som var utdrag av sagatekster, og sannsynligvis oversatt av Jon Simonsson omkring 1535, skulle brukes av Christiern Pedersen (ca. 1490–1554) i hans arbeid med å videreføre Saxos *Gesta Danorum*, som han fikk trykt i Paris i 1514. Oversettelsen av Saxo og arbeidet med ei oppdatert danmarkshistorie, som skulle bli Danmarks autoriserte rikshistorie, inngikk i den danske statsbygginga, som blei forsterka i siste fase av Kalmarunionen. Laurents Hanssøn blei ved hyllinga av kronprins Frederik på Akershus i 1548 oppfordra av Christian Morsing (ca. 1485–1560) og Hans Svaning (1503–1584) til å oversette kongesagaene. Begge sto nær maktas sentrum i København, Morsing som tidligere rektor og nå visesansler ved universitetet, og Svaning som kronprins Fredriks lærer, fra 1553 kongelig historiograf. Laurents Hanssøns oversettelse av kongesagaene fram til midt i Olav Tryggvasons saga, forelå i 1551, men blei først utgitt av Gustav Storm i 1899. Mattis Størsson, lagmann på Agder fram til 1539/40, deretter lagmann i Bergen, skreiv en redigert og forkorta oversettelse av kongesagaene omkring midten av 1540-åra. Den blei trykt i København i

1594 etter initiativ fra den danske historiograf, riksråd og rikskansler Arild Huitfeldt (1545–1609).¹⁸

Hos Mattis Størssøn kan en spore et personlig engasjement både i hans forkorta sagaoversettelse *Norske Kongers Krønike* og ikke minst i hans andre kjente historiske arbeid, *Kort Beretning om Kiøbmændene ved Bryggen og deres Indkommende i Bergen*. I *Norske Kongers Krønike* viser Mattis Størssøn ingen antidanske følelser eller sorg over Norges nedgang i seinmiddelalderen, ei heller over det norske sjølstendighetstapet.¹⁹ Han samarbeidde heile tida lojalt med de danske makthaverne, som da han i 1564 sammen med Erik Munk (ca. 1530–1594) leda den flåtestyrken som dro til Trøndelag for å gjenerobre Steinvikholm og for å vinne de nordlige landsdelene tilbake fra svenskene. Han hørte dessuten til i den nærmeste omgangskretsen til Erik Rosenkrantz (1519–1575), høvedsmannen på Bergenhus. Men han viser begeistring for den gammelnorske staten, og den store helten er kong Sverre, som han gir mye plass i oversettelsen. At *Olav den helliges saga* får forholdsvis liten plass, må ses på bakgrunn av lutherdommens behov for å tone ned helgenkongens og katolisismens betydning for kristninga av landet.²⁰

Det er i *Kort Beretning om Kiøbmændene ved Bryggen og deres første Indkommelse i Bergen*, skrevet omkring 1560, at Mattis Størssøns patriotisme trer klarest fram. I dette skriftet dokumenterer han rammene som de norske kongene hadde satt for de tyske kjøpmennenes virksomhet i Bergen. I Olav Håkonssons og Margretes tid hadde «de begynt at wockre [ågre] lander under dennem» og «regjerede de udi Bergen og der omkring med rov og brand og allehaande overvold efter deres egen vilje». Disse overgrepa hadde bare forsterka seg «indtil denne tid», da «ærlig velbyrdig mand Christofer Valkendorf udi de aaringer 1557, 1558, 1559» greip inn og satte grenser for «kjøbmændenes regimente».²¹ Det er grunn til å tru at dette skriftet var et bestillingsverk fra lensherren på Bergenhus, og dermed også et uttrykk for den danske regjeringas vilje til å bringe hanseatenes virksomhet under kontroll, men det viser klart samtidas harme over tysker-

18 Jf. Masdalen 2014: 31–44 og 108f.

19 Jf. Sørliie 1962: VIII.

20 Masdalen 2014: 56.

21 Nicolaysen 1858: 43ff.

nes overgrep i Bergen. Om skriftet uttrykker bare lokal bergenspatriotisme, eller også en nasjonal patriotisme, kan være et mer åpent spørsmål.

Absalon Pederssøn Beyer (1528–1575) er den blant bergenshumanistene som tydeligst uttrykker følelser en kan karakterisere som patriotiske, og som også gir uttrykk for en nasjonal bevissthet. Hans fremste arbeid er det historisk-topografiske verket *Om Norgis Rige*, skrevet i slutten av 1560-åra. Her gir Absalon til kjenne sitt syn på Norges stilling i samtida. Her uttrykker han også beundring for landets fortid og de forventningene han har til framtida. Verket er trulig skrevet på oppfordring fra Erik Rosenkrantz, og det bygger for en del på Mattis Størssøns sagaoversettelse. Verket er bygd opp som en allegori, der Norge er ei kvinne som gjennomlever livets stadier fra ungdommens kraft til alderdommens svekkelse. I sin ungdom

begynte Norge at faa ögen oc saag sig vide om: da var hun vdi act oc ære, da haffde hun en guldkrone paa sit hoffuit, oc en forgylt löffue med en blaa öxe, da begynte mange fremmede herrer at giöre venskab oc suogerskab med Norge, de Danske, Svenske, Skotske, Fransoske, Engelske, da vdbredde Norge sin mact oc vinger vide.²²

Så følger en beskrivelse av Norges stolte historie i middelalderen, som går over til nedgangstida i seinmiddelalderen og kvinns alderdom (*senectus*). I Absalons samtid sitter hun igjen som ei gammel enke (*vitve*). Absalons egentlige hensikt med verket beskriver han slik:

Nu vil ieg tale igjen om min förste forset, huorlunde Norge er kommen til sin alderdom oc bliffuer daglig io meer oc meer gammel oc graaherdit, kold oc vfructsommelig.²³

Videre beklager Absalon at landet ikke lenger har ei kongeslekt og knapt noen adel. De landa våre forfedre med stor fare og møye reiste til, vet vi nå knapt hvor er i verden. Klostre og kirker brytes ned. Jorda dyrkes ikke som

22 Beyer 1895: 12.

23 Beyer 1895: 25.

før. Våre fedre kunne stille 20 tusen mann til strid; nå kan de knapt stille 20 hundre. «Derfore er nu Norge gammel oc gaar med krycker, paa stølter, oc vil snart falle omkold».²⁴

Han skriver at da Norge kom under Danmark og mista sine egne herrer og konger, mista landet sin manndoms styrke og makt, slik at landet var blitt en feit ladegård under Danmark. Likevel legger han ikke skylda på de danske herskerne. *Om Norgis Rige* er ikke en oppfordring om å kaste av et fremmed åk. Tvert om priser han Erik Rosenkrantz for hans kamp mot hanseatene, og han vil knytte sterkere bånd mellom det danske kongehuset og nordmennene. Men vil kongen ha et trufast folk, må han ha kontakt med dem, og de må se ham. Det er herskeren som skal vekke folket til dyst.²⁵

Det er grunn til å tru at det var lensherren på Bergenhus, Erik Rosenkrantz, som bestilte dette arbeidet av Absalon Pederssøn, slik han trulig også ba Mattis Størssøn gi en historisk dokumentasjon på de tyske kjøpmennenes sjølrådige virksomhet i Bergen. Og her falt truskap til monarken, bypatriotisme, ønsket om å styrke en norsk sjølfølelse og en gryende fedrelandskjærighet sammen.

Peder Claussøn Friis (1545–1614) er mest kjent for sin oversettelse av kongesagaene, gjennomført på oppfordring fra den norske stattholderen Axel Gyldenstjerne (ca. 1542–1603). Men det er i de historisk-topografiske arbeidene vi får kjennskap til tankene hans om – og holdningene til – Norge og det norske folkets historie og samtidige situasjon. I hovedverket *Norriges Bescriuelse* undrer han seg over hvor nordmennene kom fra. Kanskje fra Danmark, «huilcket Rige met sine Lande hafuer uden Tuifl været lang Tid tilforn indtaget oc bygt, før end nogen hafuer begiffuet sig hid udi denne Udørcken at boe».²⁶ Dessuten kan han fortelle at det har alltid «i fordums Tid været imellom Danske og Norske en medfød Had och ond Forligelse, huilcket var indtil denne Dag vdi Norske Folckes Hierter oc Natuur».²⁷ Men hvor nå de enn kom fra, så har dette folket alltid vært «et hart, motvilligt, ulydigt, selffraadigt oc ofuerdadigt, uroligt, oprørisk oc blodgierigt

24 Beyer 1895: 25f og 59.

25 Jf. Masdalen 2014: 58ff.

26 Storm 1881: 254ff.

27 Storm 1881: 256.

Folck».²⁸ Det måtte han vedgå at de fortsatt var, særlig folk fra de indre bygdene.

Peder Claussøns undring over folkets opphav var en del av en samtidig tradisjon innafor historieskrivinga. Fra 1200-tallet skjøt statsbygginga fart, og kongedømmene skapte fastere rammer rundt forvaltninga av de forskjellige landområda. Dermed blei det også behov for å skape en felles hukommelse bygd på en felles ideologi som tok utgangspunkt i et folk med samme språk, skikker og stammestolthet. Etter hvert vokste det fram en nasjonal bevissthet som først og fremst omfatta landets elite. Allerede historieskrivere som Snorre og Saxo bidro til denne identitetsbygginga, der identifisering av fortida langt tilbake i tid var et viktig virkemiddel. Med humanismen kom dessuten ønsket om å utforske landets natur og kultur for å få en bedre forståelse av samspillet mellom naturen og menneskene som budde der. I historieskrivinga førte det til økt skepsis til de sagnprega beretningene, noe som ga nasjonalhistoria et bedre fundament.²⁹

Peder Claussøn er stort sett nøktern i sine topografiske beskrivelser. Mens hans svenske motstykke, Olaus Magnus, ofte er fantasifull i sin beskrivelse, skildrer Peder fenomenene mer slik han opplevde dem eller hørte andre fortelle om dem. Kanskje kommer følelsene hans for landet og dets historie best fram når han beskriver noen av de overgrepa som fulgte med innføringa av lutherdommen i landet, særlig når det gikk ut over kulturarven og de historiske minnesmerka. Det er ingen tvil om at Peder Claussøn var en god lutheraner, og at han forkasta den katolske kultusen. Men han går til dels hardt i rette med måten reformasjonen behandla den materielle arven etter katolisismen på, og han uttrykker også beundring for den katolske tida, da det etter hans mening var bedre orden på saker og ting.³⁰

I innleiinga til *En kort Extract af Norges Krønike* roser han islendingenes, og særlig Snorre Sturlasons, betydning for kunnskapen om Norges historie. Saxos historieskriving er han derimot mer skeptisk til, selv om han pakker det godt inn i rosende vendinger:

28 Storm 1881: 258.

29 Jf. Gunnes 1986: 4ff.

30 Jf. Masdalen 2014: 67f.

Men den danske Her Saxo haffuer med bedre Beskeden for sin syndelige Lærdomb møget konsteliger och artiger opreignet och beskreffuit dj danske Kongers Idret fraa Kong Dan, som skall haffue regierett langt for Christi Fødsell, oc til Kong Valdemars Seiers Tid oc mesterlige kommen der hen med, *endoeg at det er troeligt, att mange aff de Konger, som hand opreigner och neffner, aldrig haffuer verret till [i] Verden* [forfatterens kursivering].³¹

Peder Claussøn er med andre ord ganske skarp i sin kritikk av de danske og Danmark. Han hevder at nordmennene ikke kan fordra danskene, og at de nok heller ikke stamma fra dem. Danskene plyndra de norske kirkene og klostrene for store verdier og ødela «kunstskattene». Kongerekka til Danmarks store historieskriver Saxo avviser han med en spydig bemerkning. Dette bør likevel ikke oppfattes som propaganda retta mot Danmark og de danske herskerne. Dette er den sannhetssøkende humanist og lutheraner som har mot til å skrive det han meiner er riktig ut fra den informasjonen han hadde tilgang til, og ut fra det han sjøl har opplevd.

Både Peder Claussøns negative utsagn om danskene og Absalon Pedersøns forherligelse av det norske blei for mye for sensurmyndighetene i København. Peders karakteristikker blei luka ut av *Norriges Bescriuelse* da den blei trykt i 1632, og hans bruk av gammelnorske ord og uttrykk blei fjerna da sagaoversettelsen blei trykt i 1633. Absalons verk *Om Norgis Rige* blei først trykt vel 200 år seinere.³²

Kampen om hegemoniet i Norden – gøtisme og kraftpatriotisme

Gøtismen var i hovedsak en svensk kulturell og patriotisk bevegelse som med utgangspunkt i Jordanes' goterhistorie fra 500-tallet, *Getica*, identifiserte goterne med de svenske gøtene. Jordanes meinte at Sverige var urheimen for Europas kulturfolk og hevda Sveriges status som den ledende nasjon i Europa. Gøtismen sto særlig sterkt på 1500- og 1600-tallet under oppbygginga av Sverige som ei stormakt i Europa, men

31 Storm 1881: 142.

32 Nicolaysen 1858: 67.

også under nasjonalromantikken på 1800-tallet, da med vikingen som det fremste symbolet. Gøtismen påvirket også idéinnholdet i svensk folkeopplysning og i *hembygdsrörelsen*, i raseforskninga og svensk nazisme på 1900-tallet.

Spor av den tidlige svenske gøtismen finnes tilbake til slutten av 1200-talet. Men først på 1400-tallet får gøtismens tankegods betydning for svensk historieforståelse og historieskriving. Tydeligst kommer det til uttrykk i den talen som biskopen av Växjö, Nicolaus Ragvaldi (ca. 1380–1448), fra 1438 erkebiskop i Uppsala, holdt på kirkemøtet i Basel 12. november 1434. Bakgrunnen var de endeløse diskusjonene om rangspørsmål. Etter å ha lagt fram alle de gode argumenta for at den nordiske unionskongens representant burde sitte på den mest fornemme plassen lengst framme på høyre side, konkluderte han slik:

då tror vi, att ni, högtlärda fäder, som just är synnerligen belästa i alla historiska skrifter, med rätte kommer att tillerkänna vår höge konung främsta platsen bland så gott som alla världens konungar.³³

Nicolaus var sikker på at de øvrige delegatene ville forstå dette, men viste likevel vilje til kompromiss og modererte kravet noe: «att vårt rike med rätta kan göra anspråk på den främsta platsen, och om inte den främsta, så i varje fall den näst främsta».³⁴

Det viktigste historieverket som blei skrevet i Sverige på 1400-tallet, var *Cronica regni Gothorum* (ca. 1470, trykt 1615), skrevet av Ericus Olai (ca. 1422–1486), professor i teologi (1477) ved det nyopprettede universitetet i Uppsala. Han regnes som grunnleggeren av den svenske historieskrivinga og var en av gøtismens frontfigurer. Verket kan anses som ei svensk rikskronike som skildrer Sveriges historie fra Kristi fødsel og fram til samtida. Forfatterens hovedmålsetting var å vise Sveriges ærefulle fortid ved å knytte landets historie til Jordanes' beretning om at goterne, som ifølge Ericus Olai var det samme folket som gøtene, opprinnelig kom fra Scandza. Et tydelig trekk ved kronika er de hatske utfalla mot utenlandske «tyranner» som

33 Aili mfl. 1990: 291.

34 Aili mfl. 1990: 299.

herska i Sverige, og som ikke snakka landets tungemål, dvs. mot de danske og tyske interessene. Verket var med andre ord også fiendtlig innstilt til den nordiske unionen. Det bærer likevel ikke preg av å være et bestillingsverk fra kongen eller erkebiskopen, noe som kan forstås på bakgrunn av samtidens kaotiske maktsituasjon.³⁵

Det var imidlertid den svenske historikeren og erkebiskopen Johannes Magnus (1488–1544) som for alvor skulle komme til å sette dagsorden for den svenske sjølførherligelsen og for nedrakkinga av Danmark. I verket *Historia de omnibus Gothorum Sveonumque regibus* (*Alla göta- och sveakonungars historia*), trykt i Roma i 1554, ti år etter hans død, slutta han seg heilt og fullt til det gøtistiske historiesynet, som bygde på Jordanes' beretning om at goterne vandra ut fra sin urheim (*vagina gentium*) i Scandza, noe som ifølge Johannes Magnus skjedde i år 836 etter Syndefloden. Med tida la de den kjente verden under seg og erobra det romerske verdensriket. Gjennom lærde og intrikate kombinasjoner identifiserte han goterne som etterkommere av den bibelske skikkelsen Magog (Noas sønnesønn), som hadde vandra ut fra de babylonske slettene etter den store «Forvirringa», og som fant seg en ny heim i Skandinavia.³⁶

Johannes Magnus bygde på tidligere historieskriveres arbeider, men brukte også innenlandske kilder som runeinnskifter. Og når kildene svikta, tok han fantasien i bruk, skapte og komponerte aktører og hendelser for å fylle tomrom og gi historia ei sannsynlig og hensiktsmessig framdrift og kronologi. *Historia de omnibus Gothorum Sveonomque regibus* utkom i flere opplag. Særlig spanske historieskrivere var begeistra for dette nye verket om goternes og gøtenes historie. I Danmark var de mindre begistra for det sterke danskehatet som verket uttrykte.³⁷ Til tross for at verket var kritisk til Gustav Vasa, blei det brukt for alt det var verd av Vasaættas konger når det gjaldt å framheve Sveriges gamle og ærerike historie. Olaus Magnus (1490–1557), som sørga for at verket til broren blei trykt, tilegna verket til Gustav Vasas sønner. Verket er svært patriotisk og tilsvarende fiendtlig innstilt mot Danmark og danskene, mens det søker ei tilnærming til Norge. Et resultat av dette verket kan vi se også i dag: Den nåværende svenske kongen,

35 Jf. Masdalen 2014: 134f.

36 Jf. Masdalen 2014: 139.

37 Lindroth 2012.

Carl Gustaf, har regentnummer XVI. De aller fleste av hans forutgående navnebrødre er fantasikonger skapt av Johannes Magnus.³⁸

Et anna svensk historieverk fra denne tida bør også nevnes, nemlig *Een svensk Crönika*, skrevet av Olaus Petri (1493–1552), en av hovedpersonene bak reformasjonen i Sverige. I begynnelsen av 1540-åra ba kong Gustav Vasa ham om å skrive historia om hans regjeringstid. Kongen ga samtidig retningslinjer for hvordan ei slik rikskrønike skulle skrives. Men Olaus skreiv ikke den krønika kongen ville ha. I stedet skreiv han ei krønike med en massiv kritikk av kongens regjering. I tråd med humanismens vitenskapssyn hadde Olaus Petri et gjennomtenkt, kritisk og analytisk forhold til det kildematerialet han brukte. Han var dessuten sterkt påvirka av den tidlige lutherdommens sympati for de frihetsrørsler som markerte seg i Europa på denne tida. Men krønika var også et ledd i forkynnelsen hans. Historias utvikling var et uttrykk for Guds vilje, og den skulle veilede menneskene i deres livsførsel og gi dem kunnskap om hva som var rett og galt. Det var fra denne posisjonen Olaus Petri kunne tillate seg å kritisere Gustav Vasas regime.³⁹

I det svenske stormaktsårhundret på 1600-tallet blei arbeidet med å ta vare på den svenske kulturarven og kildene til landets historie byråkratisert. I 1630 oppretta Gustav II Adolf (1594–1632) det svenske riksansikvar-embetet. Ingen andre land i verden var så tidlig ute med å opprette en statlig myndighet for kulturminneforvaltninga. Sverige var også, dersom en ser bort fra noen mindre forordninger som blei utstedt i Vatikanstaten, det første landet som fikk ei egen kulturminnelov. I 1666 kom *Placat och Påbudh, Om Gamble Monumenter och Antiquiteter*. Samtidig med at forordninga om fortidsminner trådte i kraft, oppretta rikskansler Magnus Gabriel De la Gardie (1622–1686) Antikvitetskollegiet i Uppsala. Kollegiet skulle løfte fram «vår svenske och göte nations gamla och märkelige bedrifter och åminnelse tecken ifrån deras föråldrande och mörker åter uti ljuset draga».⁴⁰

De historiske vitenskapene som på denne tida blei utvikla ved universitetet i Uppsala, hadde som forutsetning at de skulle dokumentere Sveriges ærerike forhistorie som goternes opphavsland og kulturens vugge, og

38 Jf. Masdalen 2014: 139f.

39 Westin 2012.

40 Jf. Masdalen 2014: 153.

tilbakevise omverdenens forestillinger om Sverige som et barbarisk land. Det blei derfor ansatt forskere som skulle samle inn, tyde og utgi lærde verk om gamle håndskrifter, runeinnskrifter og fortidsminner som skulle dokumentere landets stolte historie. Johannes Bureus (1568–1652) hevda at det svenske språket og dets runerekke var et av de eldste hovedspråka etter hebraisk. Georg Stiernhielm (1598–1672) utforska slektskapet mellom gotisk, svensk og arameisk, dvs. Noas språk, som han meinte var sjølve urspråket. Han videreutvikla også Bureus' idé om at det strålende Apollotemplet, som hyperboreerne ifølge gresk mytologi skulle ha bygd, egentlig var det heden-ske templet i Uppsala. Olof Verelius (1618–1682) anses som grunnleggeren av den hyperboreiske skole, som hevda at fortidas svensker var de hyperboreere som nevnes i antikkens kilder. Olof Rudbeck skulle komme til å videreutvikle dette synet til den ytterste konsekvens i *Atland eller Manheim*.⁴¹

Olof Rudbeck (1630–1702) var en av Sveriges fremste vitenskapsmenn på 1600-tallet. Han var en ekte polyhistor (allviter) som beskjeftiga seg med mange vitenskaper, så som anatomi, botanikk, historie, fysikk, kjemi, matematikk og astronomi. Han oppdaga og beskrev lymfesystemet. Han anla den første botaniske hage i Sverige og var en forgjenger til Carl von Linné. Det som imidlertid har gjort ham mest berømt, eller berykta, er hans forherligelse av og fantasifulle skildring av Sveriges storhet i verket *Atland eller Manheim*, ofte kalt *Atlantica*, der han hevder at Sverige var gudenes bolig og urheimen for alle store folkeslag i verden. Han hevda at Platons svunne Atlantis lå i Sverige med sentrum i Uppsala. Han var samtidas fremste forkjemper for gøtismen og den som dreiv denne fiksjonen lengst. Han gjorde forfalskninger i den såkalte *Sølvbibelen* (*Codex argenteus*) slik at det framsto som om Jesus hadde besøkt templet i Uppsala. Hensikten var å dokumentere gøtismens påstand om at Uppsala var den vestlige sivilisasjonens vugge. Det skorta imidlertid katastrofalt på elementær kildekritikk. Der kildene klart talte i ei anna retning enn det som passa Rudbeck, omtolka han dem slik at de likevel framsto som bevis for at Atlantis hadde ligget i Sverige. Likevel blei han, med få unntak, hylla i samtida for sine «oppdagelser».⁴²

41 Jf. Hagerman 2006: 115f.

42 Jf. Masdalen 2014: 167ff.

Verkets tilkomst og samtidas hyllest kan bare forstås innafor gøtismens allerede lange historie i Sverige, fra Nicolaus Ragvaldis tale på konsilet i Basel i 1434, via Johannes Magnus' *Historia de omnibus Gothorum Sveonumque regibus*, utgitt i Roma i 1554, til stormaktårhundrets offisielle satsing på forskning i Sveriges fortid for å legitimere Sveriges rett til å opptre som ei stormakt på Europas slagmarker. Rudbecks biograf, Gunnar Eriksson, sier det er umulig å vite om Rudbeck sjøl trudde på sine teser, men at «Själva det faktum att han aldrig förtröttades i sitt atlantiska verk pekar på att han verkligen trodde på dess sakliga halt». ⁴³ Den store prestisjen, de lange forberedelsene og publikums forventninger ga prosjektet en skjebnesvanger karakter som gjorde at han ikke kunne trekke seg ut av det: «Har man tagit Fan i båten måste man ro honom i land, särskilt när kung och adel förväntade sig en allt säkrare bekräftelse på hans nationalstolta historiebild». ⁴⁴

Bare noen få i samtida vågde å dra verkets sannhetsgehalt i tvil. En student pekte på at Platons beretning om Atlantis ikke kunne anses som historisk, men skildra et idealsamfunn slik som Thomas Mores *Utopia*. Olof Celsius d.e. var en av de få etablerte vitenskapsmenn som var skeptisk til Rudbecks *Atlantica*. Det var først historikeren Olof von Dalin (1708–1763) som forkasta Rudbecks teser. Ironisk la han følgende bevis i Olof Rudbecks munn:

Själva Adams namn är ren svenska: Adam var ju skapad av jord, av stoft. Det är ju Av damm (damm = stoft). När man från Avdam tar bort V, så blir det Adam.

Eva är också ren svenska. När mannen vaknade [...] och fick se sin skönhet utan så mycket som en solfjäder, är det naturligt att han förundrade sig och sade: He! Vad? Och av de två orden blir ju strax: Heva?⁴⁵

Enkelte norske historikere hadde en fantasirikdom og en mangel på kildekritikk som tåler å sammenliknes med Rudbecks eksegeseer i *Atlantica*, sjøl om de aldri nådde opp til det samme storslagne formatet. Jonas Danilsson Ramus (1649–1718), sogneprest i Norderhov kirke på Ringerike, hevda i verket *Ulysses Et Otinus* (1702) at Odyssevs og Odin var samme person, og

43 Eriksson 2002: 497.

44 Eriksson 2002: 498.

45 Wikipedia: Olof Rudbeck.

at flere antikke helter hadde utført sine bragder i Norge. Verket blei lenge sitert av utenlandske forfattere, særlig at Odysseens Kharybdis egentlig var Moskenesstraumen i Lofoten, der også Olaus Magnus skreiv *Hecest horrenda Caribdis* på sitt *Carta Marina*. Han meinte at Odyssevs godt kunne ha reist i de nordnorske landsdeler, en idé han kan ha henta fra den svenske professor og rikshistoriograf Petrus Lagerlöf (1648–1699), som en periode var sekretær for *De la Gardie*. Odyssevs' beskrivelse av et land der sola aldri skein, passa ikke med Sicilia, men derimot godt med Lofoten. I *Norriges Kongers Historie* beskriver han ei rekke fantastiske hendelser og gjengir en genealogi fra Noa via Odin og kong Nor til Harald Hårfagre. I *Norriges Beskrivelse* hevder han at Helgeland (*Saxoni Halogia*) var den landsdelen i Norge som først blei busatt. Hos Jonas Ramus kan en se en parallell til Rudbecks atlantiske fantasier. Flere 1700-tallshistorikere kritiserte Ramus for dristige slutninger. Men hans kongehistorie blei en vedvarende påminnelse om at Norge hadde hatt ei sjølstendig historie.⁴⁶

Tormod Torfæus (1636–1719) regnes som en av grunnleggerne av den moderne norske historieskrivinga. Han var kongelig arkivar og historiograf og busatt på Stangeland på Karmøy. Her satte han i gang et omfattende arbeid med å kopiere norrøne håndskrifter. Dette arbeidet skulle vise seg å bli svært viktig, da flere av originalmanuskripta gikk tapt i brannen i København i 1728. Det første sjølstendige historieverket hans var *Series dynastarum et regum Daniae* (1702), der han blant anna hevda at flere av kongene i Saxos kongerekke var oppdikta. Dette var lite populært i Danmark, og det blei krevd at han skulle fratas stillinga som historiograf. Han greide imidlertid å overbevise kongen om at han hadde rett.

Gjennom verket *Historia Vinlandiæ antiquæ* (1705) var Torfæus den første som ved hjelp av vitenskapelige metoder søkte å påvise Vinlands beliggenhet, som han meinte kunne være New Foundland. Hovedverket hans er *Historia rerum Norvegicarum*. Kjempeverket beskriver norgeshistoria fra de eldste tider fram til 1387. Verket blei utgitt i fire bind i København i 1711, og var den mest omfattende norgeshistoria sia *Heimskringla* blei skrevet i første halvdel av 1200-tallet. Hovedstrukturen i verket er bygd opp rundt de norske kongene. Det er tendensiøst i valg av stoff fordi det framhever

46 Amundsen 2009.

Norge på bekostning av Danmark. Av dette har en meint å kunne lese et tidlig eksempel på norsk nasjonalfølelse og et forsøk på å legitimere en sjølstendig norsk nasjon. Fordi verket var skrevet på latin, fikk det få lesere i Norge, mens det i utlandet bidro til å skape forståelse for at Norge hadde vært en sjølstendig stat med en egen litterær og politisk tradisjon.⁴⁷

Ludvig Holberg (1684–1754) var kanskje den mest betydelige dansk-norske historieskriveren på 1700-tallet. Sjøl om han var seg bevisst sitt norske opphav, var han først og fremst en representant for den dansk-norske heilstaten, og ikke minst var han europeer. I 1732–1735 kom hans betydeligste historiske arbeid, *Dannemarks Riges Historie* i tre bind. I verket beskriver Holberg at kimbrenne og teutonene utvandra fra den jyske halvøya og de omliggende øyene for å vinne nytt land. Da de merka at ingen kunne stå imot dem, fikk de lyst til å vandre vidare. Andre slutta seg til, og da de gikk over Rhinen og strømte inn i Gallia, var de 300 000 væpna menn. Ifølge Holberg beskreiv romerske og greske skribenter disse nordiske folka som høyreiste og blåøyde. De bar store sverd som tyda på at de var som skapt for å ødelegge andre folk og riker. Romerne prøvde å forklare dem at de ikke måtte overfalle Noricum (deler av Østerrike og Slovenia), som var alliert med romerne. Kimbrenne unnskyldte seg med at de som kom fra det ytterste Norden, ikke kjente til forholda i de landa de nå var kommet til. De kjente bare til ei lov, den lova som var anerkjent av alle folk, nemlig «at Alting hører Seyer-Herren til».⁴⁸ Holberg var imidlertid lite begeistra for normannernes herjinger i Frankerriket:

Det er ligesaa u-fornødent som u-behagelig at fortælle alle de Tragoedier, som de samme Tid øvede, at opregne de mange Stæder, Kirker og Klosterne, som de ødelagde, og de mange Christne Mennisker som de omkomme. Saadant vil jeg overlade andre udfølgigen at fortælle, eftersom jeg ikke holder disse Normanske Bedrifter for den største Zirat udi Fædernelandets Historie».⁴⁹

Han forteller likevel med begeistring om Rollo, som Dudo av Saint-Quentin (ca. 965–før 1043) meinte var født i Danmark, men som *Den Norske Chrø-*

47 Titlestad 2009.

48 Holberg 1856 I: 6.

49 Holberg 1856 I: 22.

nike, som Holberg stolte mer på, forteller var sønn av Ragnvald Mørejarl.⁵⁰ Holberg meinte også at langobardene på grunn av dyrtid og hungersnød vandra ut fra Skåne via Jylland.⁵¹

Den som for alvor skulle komme til å ta opp kampen med den svenske gøtismens sjølførherligelse, var Gerhard Schøning (1722–1780). For Schøning, som for de fleste historikere på 1700-tallet, begynte historia med Syndefloden. Det var Noas etterkommere som befolka jorda. Det gikk hundre år fra Arken stranda på Araratfjellet til forvirringa ved Babels tårn. Alle jordas mennesker var da samla på slettene ved Babel.⁵² Med utgangspunkt i at det hadde tatt hundre år å vandre fra Ararat til Babel, beregna han at de første menneskene kom til Nordkapp 600–700 år etter Syndefloden.⁵³

De eldste menneskene i Norden kalte han jotter, som han meinte hadde samme opphav som goterne. Men mens jotene kom nordfra, kom goterne sydfra. Goterne blei etter hvert det dominerende folket, mens jotene trakk seg tilbake til Jotunheimen og andre fjellstrøk. Odin var en av personene som var med på denne folkevandringa. Han kom sammen med sitt folk æsene til Norden ca. år 70 f.Kr.⁵⁴ Schøning meinte at menneskene levde best og lengst i de nordiske fjella. Der levde de et sundt og lykkelig liv uten å ha blitt forderva av alkohol, kjønnsjukdommer og andre av sivilisasjonens plager. Dette levesettet burde folk følge, ellers risikerte de at etterkommerne endte opp som dverger.⁵⁵

I gresk mytologi var Hyperborea et land som lå langt nord for Thrakia, ja noen meinte at det lå nord for nordavinden (Boreas). Dette landet var et idealsamfunn der sola skein døgnet rundt, og menneskene var lykkelige. De antikke forestillingene om Boreas blei tatt opp av nordeuropeerne på 1600-tallet, og særlig i Sverige, der Olof Rudbeck i *Atlant eller Manheim* hevda at både Hyperborea og Atlantis lå i Skandinavia med Uppsala som sentrum. Gerhard Schøning meinte også at hyperboreerne holdt til i Skandinavia, men at en måtte leite etter sentret for denne høgtstående kulturen i Norge. Kjennetegn på hyperboreerne var at de hadde et langt hode, gyl-

50 Holberg 1856 I: 23.

51 Holberg 1856 I: 27f.

52 Schøning 1769: 8f.

53 Schøning 1769: 22ff.

54 Schøning 1769: kap. 3.

55 Wikipedia: Gerhard Schøning.

lent hår, smal nese og blå øyne. De var frihetselskende, hadde en idealistisk innstilling og en livlig fantasi. De var monogame og familiekjære – med andre ord; de var nordiske.⁵⁶

Forstillingene om de nordiske folkestammene som sterke og frihetselskende mennesker kom på moten igjen under opplysningstida, og ble forfektet av blant anna de franske filosofene Voltaire (1694–1778) og Montesquieu (1689–1755). I boka om Karl XII (*Histoire de Charles XII, roi de Suède*), som utkom i 1731, skildrer Voltaire svenskene som et sterkt og sunt folkeslag som kunne tåle de tyngste påkjenninger. Montesquieu meinte i *De l'esprit des lois (Lovens ånd)* fra 1748 at kildene til frihet måtte søkes i Norden. Sjøl om nordboerne var grove og udanna, var de et frihetselskende folk som hadde satt dype spor i Europas historie. De samme tankene gjorde Rousseau (1712–1778) seg om sveitserne i diktverket *Die Alpen* (1727). Også de levde et liv i pakt med naturen i de sveitsiske Alpene, en tilstand som gjorde dem til frie og tilfredse mennesker.

Schøning var inspirert av Rousseau og ideene hans om at menneskene var lykkeligere når de levde i pakt med naturen. Men samtidig var Schøning en sterk forkjemper for vitenskapen og kunstartene. Han så ingen motsetning mellom de naturgitte og de kulturelle betingelsene, tvert imot utfylte de hverandre, og de hadde bidratt til at Norge på et tidlig stadium hadde vært en av Europas siviliserte nasjoner. Schøning var norskpatriot, og det meste av det han forska på og skreiv om, dreide seg om norsk historie. I hovedverket hans, *Norges Riiges Historie*, skildrer han de egenskapene som opp gjennom historia har kjennetegna nordmennene. De var dristige og sribare, modige og frihetselskende mennesker som elska sitt fedreland.⁵⁷

Nasjonalromantikk, nasjonsbygging, men også *ad fontes*

I visse kretser vokste nasjonalfølelsen seg sterk i Norge på slutten av 1700-tallet og begynnelsen av 1800-tallet. Begrepet en vanligvis bruker om tida før nasjonalromantikken slo igjennom i 1840-åra, er *patriotismen*.

56 Masdalen 2014: 178ff.

57 Masdalen 2014: 180.

Nasjonalromantikken var den herskende åndsstrømningen i Norden gjennom store deler av 1800-tallet. Typisk for nasjonalromantikkenes aktører var at de søkte tilbake til sitt eget folks historie og kultur og idealiserte og levendegjorde fortida gjennom historieskriving, diktning og bildende kunst. Nasjonalromantikken skapte ei fornya interesse for fortidsminner, særlig for bevaring og restaurering av middelalderens stavkirker. Foreningen til norske Fortidsminnesmerkers Bevaring, en av verdens første organisasjoner for kulturminnevern, blei stifta av norske kunstnere i 1844. På sine studieturer i bygder og daler hadde de «oppdaga» den norske kulturarven.

Men 1814 og den nye norske staten kom brått på det norske folket. Derfor måtte folket oppdras, og det måtte bygges opp en egen norsk nasjonalfølelse. Som så ofte før greip en da til historia. *Heimskringla* og de øvrige kongesagaene måtte oversettes og gjøres tilgjengelig for allmenn lesing. Ut over 1800-tallet kom det derfor flere oversettelser av kongesagaene. Jacob Aalls (1773–1844) motiver for å oversette kongesagaene kan ses som et program for folkeopplysning og gjenreiseing av den norske staten. Han skriver i innleiinga til sagaoversettelsen, som blei trykt i 1838/39, at

denne Læsning vil befordre Menigmands Opdragelse til at deeltage i Statsstyrelsens store Værk, som nu staaer ham aaben; thi han vil finde i Værket udmærkede Forgjængere, som ved ypperlige og kraftfulde Taler understøttede den Sag, de havde at forsvare. Kunne vi ikke altid stille os paa Siden af hine Talere paa Norges Thing med Hensyn til politiske og religieuse Meninger – thi ofte var Afguder og Oprør i deres Tale – saa maa vi dog tilstaae, at de førte Ordet med Kraft, som oftest med Beskedenhed, og at de viste en sand Interesse for Almeenvellet, som til alle Tider er priisværdig.⁵⁸

Gjennom lesing av kongesagaene skulle folket oppdras til å interessere seg for og å delta i det politiske liv. Her ville folket finne retoriske forbilder for å fremme sine meninger. Og den retoriske krafta skulle brukes i en sann interesse for «Almeenvellet».

I forordet til tredje bind, som begynner med kong Sverres saga, peker Jacob Aall på en vesentlig forskjell mellom de forutgående sagaene og kong

58 Aall 1938 1: X.

Sverres saga, nemlig at den nesten ikke gjengir eller bruker skaldekvad. Aalls forklaring er dels at sagaens samtidige nedskrivning ikke krevde skaldekvad som kilder eller sannhetsbevis for de hendelser som hadde funnet sted, dels at Sverres krigerske regime var mer egna til å oppdra helter enn diktere. De befolkningsgruppene som slutta seg til Sverre,

bestod af den raaeste og mindst oplyste Deel af Nationen, og Skarens Afgang erstattede han mestendeels med Ugjerningsmænd. Saa ofte disse Mænd fremtræde, røbe de deres ringe Herkomst, deres raa og uannede Væsen og Aand. Deres tale svarede til deres Navne, og var optagen af Pøbelens Dynd.⁵⁹

Aall beundra Sverre som evna «ud af denne plumpe Masse» å skaffe seg midler til å bestige Norges trone. Etter hvert endra birkebeinerflokken seg til å bli ei statsbærende gruppe som kunne tåle å bli stilt på linje med så vel forgjengere som etterkommere.

Af den tappre Krigerskaare fremstod en Høvdingflok, som fortjente og erhvervede sig Folkets Agtelse og Kjærlighed. ... Da denne Forandringen var foregaaet, da Birkebenernes Skare havde afvasket det Smuds, hvoraf den var oprunden, og tilegnet sig den høie Aand, hvoraf deres Formand besjæledes, indfandt Skjalden sig i deres Flok, og forevigede ved Sang deres Bedrifter.⁶⁰

Her kan en hos Jacob Aall se et gjenreisingsprogram for det nye Norge. Gjennom folkeopplysning og deltakelse i det politiske livet ville allmuen utvikle seg til sjølstendige og frie mennesker som var i stand til å bære det nye Norge fram. Igjen «indfandt Skjalden sig i deres Flok, og forevigede ved Sang deres Bedrifter». Dette er en presis beskrivelse, eller kanskje vi må si forutsigelse, av det som skjedde på 1800-tallet: I det nye Norge sto etter hvert politikere, matematikere, historikere, diktere, malere og komponister fram og legitimerte Norge som en kulturnasjon blant de øvrige kulturnasjonene i Europa.

59 Aall 1939 3: V.

60 Aall 1939 3: V.

Om Rudolf Keyser (1803–1864) og Peter Andreas Munch (1810–1863) er det sagt at de tilhørte den norske historikergenerasjonen som «fikk i oppdrag» å legitimere den nye norske staten etter 1814, og som samtidig la grunnlaget for den moderne norske historieforskinga. Keyser anses som grunnleggeren av en sjølstendig historiegransking i Norge. Keyser's første vitenskapelige arbeid var avhandlingen *Om Nordmændenes Herkomst og Folkeslægtskab* fra 1839, som kan ses som et programskrift for det nasjonale gjennombruddets menn. Her utvikla han en teori som allerede Gerhard Schøning hadde vært inne på, nemlig at den nordiske stammen innvandra fra nord, mens den i Sverige og Danmark blei blanda opp med tyske germanere («goter»).⁶¹ I 1847 holdt han forelesninger om *Nordmændenes Videnskabelighed og Literatur i Middelalderen*. Forelesningene er den første samla norrøne litteraturhistoria. Her hevda han at heile den norrøne litteraturen var norsk, ikke fellesnordisk.⁶²

Keyser's grunnsyn på Norges gamle historie, som P.A. Munch i hovedsak slutta seg til, bygde på ei sjølstendig gransking av kildene, altså *ad fontes*. Med sine kunnskaper i det gamle norrøne språket innleia Keyser den kildeorienterte, vitenskapelige historieforskinga i Norge. Sammen med P.A. Munch skapte han det som er blitt kjent som «den norske historiske skole». Sammen tok de også på seg oppdraget med å skrive av de gamle lovhåndskriftene da Stortinget bevilga penger til ei ny utgave av Norges gamle lover. I to år arbeidde de to med avskrivning av lovhåndskrifter i København, der Munch også skreiv av mange andre håndskrifter av interesse for norsk historie.

Det sentrale motivet i Munch's virksomhet var å styrke og utvikle nasjonens liv ved å vinne rikere kunnskap om folkets historie. Hans siktemål var å søke sann kunnskap om fortida ved å konfrontere historiske oppfatninger med kildene, og ved å prøve kildenes troverdighet eller brukbarhet ved innbyrdes kontroll og mot den ellers rådende kunnskap. Munch gjennomførte et omfattende arbeid for å finne og tilrettelegge kildematerialet for forskning. I hans tid utkom *Norges Gamle Love* i tre bind og de første binda av *Diplomatarium Norvegicum*, og i tillegg flere utgaver av sagaer og andre gamle håndskrifter. Under oppholdet hans i Roma fra 1859 til 1861 lette han

61 Dahl 1959: 40ff.

62 Dahl 1959: 45. Jf. Storsveen 2009.

fram og skreiv av dokumenter i det pavelige arkivet i Vatikanet, avskrifter som blei overlatt til Riksarkivet og etter hvert utgitt i *Diplomatariet*.⁶³

P.A. Munch hadde tidlig i sin karriere planer om å utgi Snorres kongesagaer som ei folkeutgave. Det første heftet av oversettelsen kom i 1833. Men det heile stoppa opp, trulig av markedsmessige årsaker. Da verket endelig kom i 1859, hadde han mange av de samme begrunnelsene som Aall for utgivelsen; verket skulle bli ei folkeutgave, også «med Hensyn til Bekostningen». ⁶⁴ Munch la særlig vekt på å fjerne alt stoff i *Heimskringla* som han anså som uekte. I åra før 1860 studerte han håndskrifta til kongesagaene i København, og han innså nødvendigheten av å gi ut ei ny og kritisk tekstutgave av kongesagaene. Dette arbeidet var han i gang med da han døde i 1863. Arbeidet blei videreført av Carl Richard Unger (1817–1897), og utført etter de retningslinjene Munch hadde satt opp. Ungers utgave kom i 1868.

Ernst Sars (1835–1917) var den fremste norske historikeren i generasjonen etter Rudolf Keyser og P.A. Munch. Historieskrivinga hans ga legitimitet til Venstre i kampen mot embetsmannsregjeringa og unionen i 1880- og 1890-åra, men fikk betydning langt ut over det partipolitiske og kom til å prege heile nasjonens historiske sjølførståelse. I den store avhandlinga *Norge under foreninga med Danmark* (1858–65) nådde han ikke heilt fram til sitt seinere grunnsyn, men allerede her finner vi ideen om at Norge under foreninga med Danmark bevarte sitt nasjonale særpreg, og at dette særpreget besto i at det norske samfunnet gjennom de norske bøndernes frie stilling var mer demokratisk enn andre. Venstres demokratiske politikk hadde derfor dype røtter i fortida. I hovedverket *Udsigt over den norske historie* (4 bd., 1873–91) formulerte han sin store idé: Norges sjølstendighet gikk tapt i middelalderen fordi det gamle aristokratiet gikk til grunne. Men derfor blei også vårt folk i nyere tid et demokratisk bondefolk, og dette var drivkrafta i vår politiske og nasjonale nyreising.⁶⁵

Sars utforskning av Norges historie inngikk i en større kamp for å fremme landets politiske og kulturelle sjølstendighet. Sagatida var for Sars storhetstida for nasjonal sjølstendighet. Dansketida var ei nedgangstid, mens 1814 betydde innleiinga til ei ny storhetstid. Den bakenforliggende, «store

63 Dahl 1959: 54f.

64 Jørgensen 2000: 69.

65 Dahl 1959: 163ff.

fortellinga» i Sars' historieverk er følgende: En nasjonal og demokratisk bondekultur hadde i tida etter 1814 vunnet over en fremmed, importert embetsmannskultur. Motsetningene mellom bondekulturen og embetsmannskulturen blei utjevna og integrert i et større nasjonalt fellesskap.⁶⁶

Gustav Storm (1845–1903) overtok Keyzers og Munchs posisjon i forskinga på sagatidas historie og litteratur. Storm er særlig kjent for sin kjølige og kritiske tilnærming til historia og dens kilder. Hans arbeider består derfor nesten bare av kritiske og til dels polemiske spesialstudier.⁶⁷ Han var gjennom sitt virke en viktig nasjonsbygger, men strengt opptatt av å bygge sikker viten om vår historie ved hjelp av en «kritisk Prøvelse» av kildene. I tillegg til den kritiske behandlinga av kildene var Storm også sterkt opptatt av sagalitteraturens litterære verdi. Disse to dimensjonene blei grunnleggende for hans arbeid med den store folkeutgava av Snorres kongesagaer.⁶⁸ Og derfor er det kanskje nettopp Storms arbeid som har betydd mest for den moderne nasjonsbygginga i Norge.

Så kan en spørre om historikerens rolle som nasjonsbygger tok slutt i tida etter 1905, da unionen med Sverige blei oppløst og friheten var vunnet. I 1911 introduserte Lauritz Weibull (1873–1960) den radikale sagakritikken, som særlig kritiserte ei bokstavtru lesing av sagaene. I Norge blei sagakritikken fulgt opp av Halvdan Koht og Edvard Bull. Bull (1881–1932) skreiv at «vi må derfor oppgi enhver illusjon om at Snorres mektige historiske epos har noen dypere likhet med det som faktisk skjedde i tiden mellom slaget i Hafrsfjord og slaget på Re».⁶⁹ Oppfatninga blei nå at kongesagaene mer var et speilbilde av det samfunnet sagaskriverne levde i, enn en gjengivelse av det som faktisk skjedde under rikssamlingskongene. Etter hvert blei historieforskinga i Norge mer prega av den dialektisk-materialistiske historieoppfatninga, som Edvard Bull var den fremste representanten for.

Halvdan Koht (1873–1965) interesserte seg først og fremst for middelalderen og for 1800-tallet. I *Norsk bondereising* (1926) trakk Koht ei linje mellom de to periodene. Her fant han heile tida spenninger og eksempler på sosiale folkereisinger som også fikk nasjonale mål fordi de var retta mot

66 Fulsås 2009.

67 Dahl 1959: 196ff.

68 Dahl 2009.

69 Bull 1931: 9.

et fremmedherredømme. I *Arbeidarreising og målspørsmål* (1921), som blei skrevet på oppfordring fra Arbeiderpartiet, redegjorde Koht for sin kulturpolitiske drøm, nemlig ei samling av de to skriftspråka på folkelig grunnlag, som også innebar en dypere nasjonal solidaritet og integrasjon. I den sammenheng skreiv han at «sosialisme er den høgste form for nasjonaltanke».⁷⁰

Sverre Steen (1898–1983) var dypt engasjert i formidling av historie ut over fagmiljøet. Skrivestilen hans bidro til at han blei mye lest. Han likte å si at en skulle skrive slik at alminnelige folk som hadde gått en alminnelig skole, skulle kunne lese det en skreiv. Hans viktigste forskerarbeid fikk dermed et langt større publikum enn vanlig for slike arbeid. Lengst ut nådde nok Steen da han våren 1967 gjennom 14 foredrag i radio formidla oppfatninga si av norsk historie fra istida til 1814. Foredraga blei seinere samla i boka *Langsamt ble landet vårt eget*. Seinere blei denne framstillinga ført fram til Steens samtid gjennom de populærvitenskapelige bøkene *Drømmen om frihet*, *På egen hånd* og *Frihet og liv er ett*.⁷¹

Oppsummering

Historieverka til Snorre Sturlason og Saxo Grammaticus bidro til å fremme den riksbygginga som konger av den norske Hårfagreætta og den danske Valdemarætta dreiv med på 1200-tallet. En grundigere gjennomgang av kongesagaer og krøniker fra denne perioden vil kunne bringe fram flere eksempler enn vist i denne artikkelen. Så vel Snorre som Saxo innleder sine kongesagaer med herskerdynastiens opphavsmyster, dvs. fornaldersagaer om de mytiske kongene tilbake til Odin og Dan. Dette underbygde herskerdynastiens rett til å herske og er et typisk trekk ved middelalderens protonasjonalisme. Samfunnet knyttes sammen med herskerdynastiet ved hjelp av et felles opphav og lojalitet til herskeren.

På 1500-tallet, under den norske renessansen, begynte representanter for den norske eliten å interessere seg for gammelnorsk historie, ofte framskynda av personer som sto den danske makteliten nær. Siktemålet var dels å få fram et historisk grunnlag som skulle bidra til få kontroll over de tyske

70 Svendsen 2009.

71 Kobberrød 2009.

kjøpmennenes virksomhet i Bergen, dels å vise at Norge hadde vært en sjølstendig stat med egne konger. Absalon Pederssøn Beyer og Peder Clausson Friis kunne være relativt skarpe i sine beskrivelser av norske forhold under det danske herredømmet, ikke minst i forbindelse med innføringa av lutherdommen. Både i den historiske og historisk-topografiske litteraturen uttrykkes følelser som kan karakteriseres som patriotiske. Men det var aldri snakk om å oppfordre til å kaste av et fremmed åk.

Den svenske gøtismen hadde som målsetting å gi det ideologiske grunnlaget for Sveriges kamp om hegemoniet i Norden, og retten til å hevde sin plass som ei stormakt i Europa. I dette maktstrevet etablerte svenskene en egen opphavsmyte som førte kongeætta tilbake til Noas sønnesønn Magog. På 1600-tallet blei arbeidet med å ta vare på og dokumentere landets historie og kulturarv byråkratisert. Den svenske sjølførherligelsen kulminerte i Olof Rudbecks kjempeverk *Atlantica*, som hevda at Uppsala var sentrum for den vestlige sivilisasjonens vugge. Denne kraftpatriotismen blei også målbåret av norske 1600- og 1700-talls historikere. De meinte at antikkens idealsamfunn måtte en helst søke etter i Norge.

Etter 1814 skulle den nye norske staten bygges, og folket skulle oppdras til sjøl å styre landet. Jacob Aalls sagaoversettelse kan ses som et program for folkeopplysning og gjenreiseing av den norske staten. Historikere som Rudolf Keyser og Peter Andreas Munch gikk til primærkildene (*ad fontes*) for å legge et sikrere grunnlag for historieforskinga. Særlig for P.A. Munch var det viktig å styrke og utvikle nasjonens liv ved å utbre kunnskap om folkets historie. Som for Aall var det et siktemål at hans oversettelse av kongesagaene skulle bli folkelesing. Denne målsettinga blei imidlertid først nådd ved utgivelsen av Gustav Storms store folkeutgave av Snorres kongesagaer kort tid før 1905.

For historikerne var det viktig å dokumentere at Norge under foreninga med Danmark hadde bevart sitt nasjonale særpreg. Ernst Sars meinte at det norske samfunnet hadde bevart dette særpreget gjennom dansketida ved hjelp av bøndernes frie stilling. Etter 1814 hadde den nasjonale og demokratiske bondekulturen vunnet over den importerte embetsmannskulturen. Halvdan Kohts syn var at de sosiale folkereisingene under dansketida også fikk nasjonale mål, fordi de var retta mot et fremmedherredømme. Sverre Steen var kanskje den historiker som nådde lengst i formidling av historia

ut til den alminnelige leser og lytter. Til slutt kan en vel også stille spørsmålet: Er ikke de stadig nye utgivelsene av norgeshistorier i mange bind aktiv nasjonsbygging?

Kilder og litteratur

- Aili, Hans mfl.: *Röster från svensk medeltid*. Göteborg 1990.
- Amundsen, Arne Bugge. (2009, 13. februar). Jonas Ramus. I *Norsk biografisk leksikon*. Hentet 3. mai 2015 fra https://nbl.snl.no/Jonas_Ramus.
- Beyer, Absalon Pedersøn: *Om Norgis Rige*. Hentet 19. mai 2012 fra <http://www.dokpro.uio.no/litteratur/beyer/>
- Bull, Edvard: *Det norske folks liv og historie gjennom tidene*. Oslo 1931.
- Dahl, Ottar: *Norsk historieforskning i 19. og 20. århundre*. Oslo 1959.
- Dahl, Ottar. (2009, 13. februar). Gustav Storm. I *Norsk biografisk leksikon*. Hentet 3. mai 2015 fra https://nbl.snl.no/Gustav_Storm.
- Eriksson, Gunnar: *Rudbeck 1630–1702. Liv, lärdom, dröm i barockens Sverige*. Sth. 2002.
- Fulsås, Narve. (2009, 13. februar). Ernst Sars. I *Norsk biografisk leksikon*. Hentet 3. mai 2015 fra https://nbl.snl.no/Ernst_Sars.
- Gilje, Nils og Rasmussen, Tarald: *Tankeliv i den lutherske stat 1537–1814. Norsk idéhistorie, bind II*. 2002.
- Gunnes, Erik: Peder Claussøn Friis og hans samtid. I *Agder Distriktshøgskole. Skrifter 1986:1. Peder Claussøn Friis – Samtid og miljø på Agder. Ei artikkelsamling redigert av Hans Try*. Kr.sand 1986.
- Hagerman, Maja: *Det rena landet. Om konsten att uppfinna sina förfäder*. Sth. 2006.
- Hervig, Øyvind: *Europas herskere i Guds tjeneste. En studie av statsutvikling i England, Frankrike og Tyskland reflektert gjennom krønikeskriverne til Det første, andre og tredje korstog*. Masteroppgave i historie, Universitetet i Bergen, våren 2008.
- Holberg, Ludvig: *Dannemarks Riges Historie. Bd. I*. Kbh. 1856.
- Holder, Alfred: *Saxonis Grammatici Gesta Danorum. Herausgegeben von Alfred Holder*. Strassburg 1886.
- Jørgensen, Jon Gunnar: Reisningsmakten i vort folk. Om norske Heimskringla-oversettelser på 1800-tallet. I *Artikler. Udgivne i anledningen af Preben Meulengracht Sørensens 60 års fødselsdag 1. mars 2000*.
- KB: *Kancelliets Brevbøger 1616–1620*. Kbh. 1919.
- Kobberrød, Jan Thomas. (2009, 13. februar). Sverre Steen. I *Norsk biografisk leksikon*. Hentet 3. mai 2015 fra https://nbl.snl.no/Sverre_Steen.
- Krag, Claus: Vestfold som utgangspunkt for den norske rikssamlingen. I *Collegium Medievale* 1990/2.
- Lindroth, Sten: Johannes Magnus, urn:sbl:12115, *Svenskt biografiskt lexikon* (art av Sten Lindroth). Hentet 20. juni 2012 fra <http://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=12115>

- Lunden, Kåre: *Norsk grålysing. Norsk nasjonalisme 1770–1814 på allmenn bakgrunn*. 1992.
- Magerøy, Hallvard: Fagrskinna. I *Store norske leksikon*. Hentet 14. oktober 2014 fra <https://snl.no/Fagrskinna>.
- Masdalen, Kjell-Olav: *Boka som redda Norge! De viktigste Snorreutgivelsene sett i en regional, nasjonal og internasjonal sammenheng – Nasjonsbygging og nasjonalisme på godt og ondt*. Arendal 2014.
- Nicolaysen, Nicolay: Skrifter og Optegnelser, angaaende Norge og forfattede efter Reformationen. Samlede og udgivne af N. Nicolaysen. I *Norske Magasin. Første Bind*. Chra. 1858.
- Rudbeck, Olof. I Wikipedia. Hentet 21. september 2012 fra http://no.wikipedia.org/wiki/Olof_Rudbeck_d.e.
- Saxo Grammaticus: *Danmarks Historie, bd. 1. Oversat af Peter Zeeberg. Illustreret af Maja Lisa Engelhardt*. Kbh. 2000.
- Schreiner, Johan: *Fagrskinna. En norsk kongesaga. Oversatt av Johan Schreiner*. Oslo 1926.
- Schøning, Gerhard: *Norges Riiges Historie, bd. I*. Kbh. 1771.
- Schøning, Gerhard: *Afhandling om de Norskes og endeel andre Nordiske Folkes Oprindelse, som Indledning til den Norske Historie*. Kbh. 1769.
- Schøning, Gerhard. I Wikipedia. Hentet 9. august 2012 fra http://no.wikipedia.org/wiki/Gerhard_Sch%C3%B8ning
- Snorre Sturlason: *Kongesagaene. Oversatt av Anne Holtsmark og Didrik Arup Seip*. Stv. 1964.
- Storm, Gustav: *Samlede Skrifter af Peder Claussøn Friis*. Udgivne for den norske historiske Forening af Dr. Gustav Storm. Kra. 1881.
- Storsveen, Odd Arvid. (2009, 13. februar). Rudolf Keyser. I *Norsk biografisk leksikon*. Hentet 3. mai 2015 fra https://nbl.snl.no/Rudolf_Keyser.
- Svendsen, Åsmund. (2009, 13. februar). Halvdan Koht. I *Norsk biografisk leksikon*. Hentet 3. mai 2015 fra https://nbl.snl.no/Halvdan_Koht.
- Sørli, Mikjel: *Mattis Størssøn – Den norske krønike*. Oslo 1962.
- Titlestad, Torgrim. (2009, 13. februar). Tormod Torfæus. I *Norsk biografisk leksikon*. Hentet 3. mai 2015 fra https://nbl.snl.no/Tormod_Torf%C3%A6us.
- Vedel, Anders Sørensen: *Den Danske Krønike som Saxo Grammaticus screff nu først aff Latinen udsæt, flittelige offuerseet oc forbedret aff Anders Søffrinssøn Vedel*. Kbh. 1575.
- Westin, Gunnar T.: Olavus Petri, urn:sbl:7688, *Svenskt biografiskt lexikon* (art av Gunnar T Westin). Hentet 29. juni 2012 fra <http://www.nad.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=7688>.
- Winkel Horn, Frederik: *Saxo Grammaticus. Danmarks Krønike. Oversatt af Dr. Fr. Winkel Horn med Illustrationer af Luois Moe*. Kbh. 1907.
- Aall, Jacob: *Snorre Sturlesons norske Kongers Sagaer. Bd. 1–3*. Chra. 1838/39.